ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кривицька Ольга Романівна

УДК 336.256

ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ У РИНКОВИХ УМОВАХ

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

ТЕРНОПІЛЬ – 2010

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Запровадження ринкових відносин в Україні здійснювалось в умовах переорієнтації господарських зв'язків підприємств, відсутності управлінського досвіду роботи в ринковому середовищі, недостатнього розвитку ринків та їхньої інфраструктури, що призводило до виникнення кризових явищ на макро-, мезо-, мікро- і субмікрорівнях. За таких умов значного поширення на підприємствах набула криза прибутковості.

Суттєві зміни у формуванні прибутку підприємств зумовлені прийняттям у нашій державі Національних стандартів бухгалтерського обліку, запровадження яких у вітчизняну практику відбувалося в умовах погіршення виробничо-фінансового стану підприємств, незадовільної технічної та вікової структури основних засобів, використання старих технологій, за відсутності фінансового менеджменту і зміни управлінської культури.

Особливого значення проблематика прибутковості підприємств набуває в умовах світової фінансової кризи, яка стала викликом для економік багатьох розвинених країн, а також для України.

Складний симбіоз вказаних факторів та необхідність усунення їхнього негативного впливу на економіку зумовили актуальність проблеми формування прибутку вітчизняних підприємств у ринкових умовах.

З'ясуванню сутності й природи прибутку значну увагу приділяли представники зарубіжної економічної та фінансової науки. Внесок у дослідження зазначеної проблеми зробили вчені Д. Гелбрейт, Ф. Найт, Дж. Робінсон, Е. Сайке, П. Самуельсон, Р. Харрод, Е. Чемберлін, Й. Шумпетер й ін.

З розвитком корпоративних фінансів, фінансового менеджменту й корпоративного управління як напрямків економічної науки зарубіжні дослідники виявляли особливий інтерес до проблем формування прибутку фірм, що знайшло відображення у працях таких економістів, як Г. Александер, Д. Бейлі, Р. Брейлі, Є. Брігхем, Б. Коласс, С. Майєрс, А. Мертенс, І. Шарп та ін.

У період командно-адміністративної економіки науковці активно займалися аналізом фінансових проблем на мікрорівні, звертаючи значну увагу на теоретичні аспекти прибутку, механізми його формування, розподілу і використання. Вивченню вказаної проблематики присвячені роботи М. Азарова, М. Атлас, Г. Козлова, Д. Коров'яковського, В. Логвиненка, А. Мілейковського, Ю. Палкіна, М. Погорєлова, В. Радаєва, А. Рум'янцева, І. Ступницького, М. Черненка та вітчизняних науковців Л. Алексеєнко, Л. Безгубенко, М. Білик, О. Вовчак, М. Володькіної, В. Гребельного, В. Загорського, І. Зятковського, Є. Іоніна, О. Кириленко, Г. Кірейцева, М. Крупки, В. Кудряшова, М. Мальчик, Н. Парижак, А. Поддєрьогіна, В. Федосова та ін.

Актуальність проблеми формування прибутку підприємств у ринкових умовах, теоретична і практична значущість з урахуванням особливостей галузі, виду економічної діяльності, форм власності, організаційно-правових типів та видів суб'єктів господарювання зумовили вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної роботи, що виконується колективом кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету „Фінансова політика в стратегії соціально-економічного розвитку України" (державний реєстраційний номер 0105U000861), у

межах якої автором досліджено формування прибутку підприємства в ринкових умовах, і кафедри фінансів Національного університету „Острозька академія” „Науково-методологічні та організаційні засади формування конкурентоспроможності національної економіки в ринкових умовах” (державний реєстраційний номер 0102U005190), зокрема роль автора полягає у здійсненні наукових розробок щодо формування прибутку підприємств молочної промисловості Рівненської й Хмельницької областей.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних засад сутності прибутку, організаційно-правових основ і технологій формування прибутку підприємств та розробка практичних рекомендацій щодо його вдосконалення з метою підвищення ефективності господарювання у ринкових умовах.

Відповідно до визначеної мети запропоновано виконати такі основні завдання для її досягнення:

– поглибити дослідження теоретичних основ поняття „прибуток”, розкрити його сутність, узагальнити види й функції;

– з’ясувати особливості формування прибутку підприємств у ринкових умовах;

– розглянути чинники та критерії формування прибутку підприємств;

– визначити тенденції та закономірності отримання прибутку підприємствами України;

– проаналізувати вітчизняну практику формування прибутку підприємств молочної промисловості;

– здійснити факторний аналіз та оцінку ефективності формування прибутку підприємств;

– виявити можливості використання сучасних фінансово-економічних технологій формування прибутку підприємств;

– побудувати оптимізаційну модель формування валового прибутку підприємств молочної промисловості.

Об’єкт дослідження – прибуток підприємств і його формування в умовах ринкової економіки.

Предметом дослідження є економічні відносини, пов’язані з формуванням прибутку підприємств молочної промисловості.

Теоретичну основу дисертації становлять праці класиків економічної науки, дослідження сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, присвячені обґрунтуванню сутності прибутку, розгляду теоретико-методологічних і практичних аспектів формування прибутку підприємств.

Методичний апарат дисертаційного дослідження формують: діалектичний метод наукового пізнання, системний та комплексний підхід до вивчення теоретико-організаційних аспектів формування прибутку підприємств, у межах якого в роботі використовувались методи наукової абстракції, – при узагальненні підходів до визначення соціально-економічної сутності прибутку й систематизації його видів; статистичні прийоми групування, динамічних порівнянь – при узагальненні практичних аспектів формування прибутку, виявленні його динаміки і основних факторів змін; методи аналізу та синтезу – при дослідженні фінансового результату і рентабельності за галузями економіки України та видами економічної діяльності; статистичний метод – при визначенні кількісного впливу обсягу виробництва на чистий дохід і собівартість продукції; метод економічного моделювання та прогнозування – при розрахунку максимально

можливого обсягу валового прибутку, його прогнозуванні й удосконаленні формування прибутку з урахуванням змін структури виробничої програми підприємств.

Інформаційною базою дослідження є законодавчо-нормативні акти, матеріали Державного комітету статистики України, практичні матеріали Головного управління статистики у Хмельницькій і Рівненській областях, первинна фінансова звітність підприємств молочної промисловості Хмельницької та Рівненської областей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному підході до дослідження проблем формування прибутку підприємств в умовах ринкової економіки з виявленням резервів його зростання. Результати дослідження, що містять наукову новизну, полягають у такому:

вперше:

– обґрунтовано доцільність визначення прибутку від основної діяльності, як алгебраїчної суми фінансових результатів за видами продукції, які характеризують профіль і спеціалізацію підприємств, з подальшим його корегуванням на суму адміністративних витрат та витрат на збут при розрахунку валового прибутку, що сприятиме своєчасному виявленню загрози кризи прибутковості на мікро-, мезо- і макрорівнях;

удосконалено:

– трактування поняття „формування прибутку підприємств” як безперервного процесу, який охоплює комплекс дій щодо забезпечення узгодження доходів та витрат підприємств з метою отримання їхнього позитивного сальдо на основі використання виробничих, фінансово-економічних, інформаційно-правових і управлінських технологій, з сукупністю їхніх методів, прийомів, операцій та процедур;

набули подальшого розвитку:

– розгляд функцій прибутку, з виокремленням функції економічної цінності, що сприятиме розкриттю сутності прибутку як джерела задоволення інтересів суб’єктів ринкових відносин, задіяних у формуванні прибутку підприємств;

– підходи до оптимізації структури виробничої програми підприємств молочної промисловості на основі застосування інструментарію факторного й індексного аналізу, запровадження яких сприятиме підвищенню прибутковості їх основної діяльності;

– застосування прийомів економіко-математичного моделювання та економетричних пакетів Eviews 4 і Stata у формуванні прибутку, що дасть змогу максимізувати валовий прибуток підприємств в умовах ринкової економіки з урахуванням фактора часу та структури виробничої програми.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у дисертації висновки та пропозиції, поглиблюючи науково-теоретичні напрацювання щодо формування прибутку підприємств у ринкових умовах, можуть бути використані як напрямки поліпшення технологій формування прибутку підприємств реального сектору, а також як інформаційна база навчального процесу і науково-дослідних робіт з цієї проблематики.

Запропоновані в дисертації рекомендації щодо вдосконалення формування прибутку підприємств молочної промисловості знайшли практичне застосування при розробці Програми пріоритетних напрямів розвитку промисловості Рівненської області на 2007–2010 рр. (довідка № 04/977-01-1 від 12.06.2009 р.) та Програми розвитку агропромислового комплексу Хмельницької області на 2007–2011 рр. (довідка № 05-02/1358 від 06.07.2009 р.).

Пропозиції щодо визначення оптимальної структури виробничої програми на підприємстві для максимізації валового прибутку використовуються при плануванні річних обсягів виробництва ВАТ „Острозький молокозавод” (довідка № 294 від 21.09.2009 р.).

Теоретичні положення й висновки дисертації застосовуються у навчальному процесі Національного університету “Острозька академія” при викладанні курсів „Економіка підприємств” і „Фінансова статистика” (довідка № 9 від 15.01.2009 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою. Наукові розробки, висновки та пропозиції, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї й положення, які є результатом особистої роботи.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і практичні результати дисертаційної роботи доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях, а саме на: Всеукраїнській науково-практичній конференції “Освіта як фактор формування людського капіталу” (м. Острог, 2000 р.); XII Міжнародній науково-практичній конференції “Стратегічні пріоритети розвитку регіонів у системі економічної політики в Україні” (м. Чернівці, 2001 р.); звітній студентсько-викладацькій конференції в Національному університеті “Острозька академія” (м. Острог, 2001 р.); I Всеукраїнській конференції студентів й аспірантів “Сучасні технології ведення бізнесу в Україні” (м. Київ, 2002 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Реформування фінансово-кредитної системи і стимулювання економічного зростання” (м. Луцьк, 2004 р.); науковій викладацько-студентській конференції “Дні науки Національного університету “Острозька академія” (м. Острог, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008 і 2009 рр.); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Фінансова система України: становлення та розвиток” (м. Острог, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008 і 2009 рр.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки» (м. Тернопіль, 2008 р.).

Наукові публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 12 наукових працях загальним обсягом 5,4 друк. арк., особисто автору належить 4,8 друк. арк., у тому числі 2 – у співавторстві. Серед них 9 праць вміщено у фахових виданнях (4,6 друк. арк.) та 3 публікації – у збірниках праць за матеріалами науково-практичних конференцій (0,8 друк. арк.).

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Робота містить 17 додатків, 44 таблиці і 23 рисунки. Основний текст дисертаційного дослідження викладено на 174 сторінках. 191 позиція використаних джерел охоплює 17 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі **„Теоретичні та організаційно-правові засади формування прибутку підприємств”** розглянуто підходи до здійснення концептуалізації сутності прибутку, визначено технології формування прибутку підприємств у ринкових умовах і систематизовано чинники та критерії формування прибутку.

Узагальнення наукових досліджень щодо з'ясування сутності прибутку дало змогу виокремити кілька відмінних позицій, зокрема рекомендовано його розглядати з урахуванням: соціальних відносин – як засіб задоволення інтересів суб'єктів ринкових відносин, задіяних у його формуванні; економічних відносин – як частину доданої вартості, що закладається у виробництві, а фактично надходить на підприємства як складова виручки від реалізації продукції; фінансових відносин – як вид фінансового результату діяльності підприємств (поряд зі збитком та нульовим результатом), що визначається позитивним сальдо між отриманими доходами і зазнаними витратами підприємств.

Вказано, що в умовах ринкової економіки переосмислюється призначення прибутку. Прибуток доцільно досліджувати з урахуванням взаємодії, асиметрії, можливих конфліктів інтересів та діяльності без обмежень, які передбачають розгляд прибутку як мети діяльності.

Наявність інтересів і пріоритет певного їхнього виду є мотивацією для організації діяльності. Зазначено, що прибуток як один з видів фінансового результату організованої діяльності стає джерелом та засобом задоволення інтересів. У роботі проведено систематизацію інтересів у п'ять груп.

Доведено доцільність уточнення функцій прибутку, де поряд з оціночною функцією і функцією економічного стимулювання виокремлено функцію економічної цінності, оскільки прибуток відображає економічні відносини, завдяки яким потреби й інтереси людини або групи людей переносяться на речі, предмети, інтелектуальні надбання та мають вартісну оцінку.

Варіативність можливих критеріїв, підходів, важелів, інструментів і врахування широкого спектра факторів впливу зумовлюють суттєві відмінності у формуванні прибутку підприємств в умовах глобальної фінансово-економічної кризи. Насамперед це спричинено наявністю різних підходів до тлумачення поняття „формування прибутку", систематизація й аналіз яких дали змогу встановити, що формування прибутку – це безперервний процес, що охоплює комплекс дій щодо забезпечення узгодження доходів і витрат підприємств з метою отримання їхнього позитивного сальдо. Позитивний результат алгебраїчної суми доходів та витрат в умовах ринкової економіки можна одержати шляхом використання таких технологій: виробничих, фінансово-економічних, інформаційно-правових і управлінських.

З урахуванням обґрунтованої систематизації інтересів суб'єктів господарювання та механізму визначення чистого прибутку підприємств в умовах ринкової економіки на основі Положення бухгалтерського обліку „Звіт про фінансові результати" діяльності запропоновано у формуванні чистого прибутку підприємств виокремити п'ять послідовних взаємодоповнюваних етапів, кожен з яких характеризує визначення певного виду прибутку, що відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Етапи визначення чистого прибутку підприємств у ринкових умовах

Етапи	Зміст розрахунку	Фінансовий результат
I етап	Чистий дохід від реалізації продукції – собівартість реалізованої продукції	Валовий прибуток (збиток)
II етап	Валовий прибуток + інші операційні доходи –	Фінансовий результат від

	– адміністративні витрати – витрати на збут – – інші операційні витрати	операційної діяльності
III етап	Фінансовий результат від операційної діяльності + + доходи від участі в капіталі – витрати від участі в капіталі + інші фінансові доходи – інші фінансові витрати + інші доходи – інші витрати	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування
IV етап	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування – податок на прибуток	Фінансовий результат від звичайної діяльності
V етап	Фінансовий результат від звичайної діяльності + + надзвичайні доходи – надзвичайні видатки – – податок на прибуток від надзвичайної діяльності	Чистий прибуток (збиток)

Найважливішим у формуванні чистого прибутку підприємств визнано перший етап – визначення валового прибутку, оскільки фінансовий результат за ним є вихідним для розрахунку фінансових результатів наступних етапів. Збільшення валового прибутку на величину інших доходів, зменшення на величину інших витрат підприємств забезпечує отримання очікуваного фінансового результату.

Формування валового прибутку підприємств рекомендовано здійснювати, як показано нижче (рис. 1).

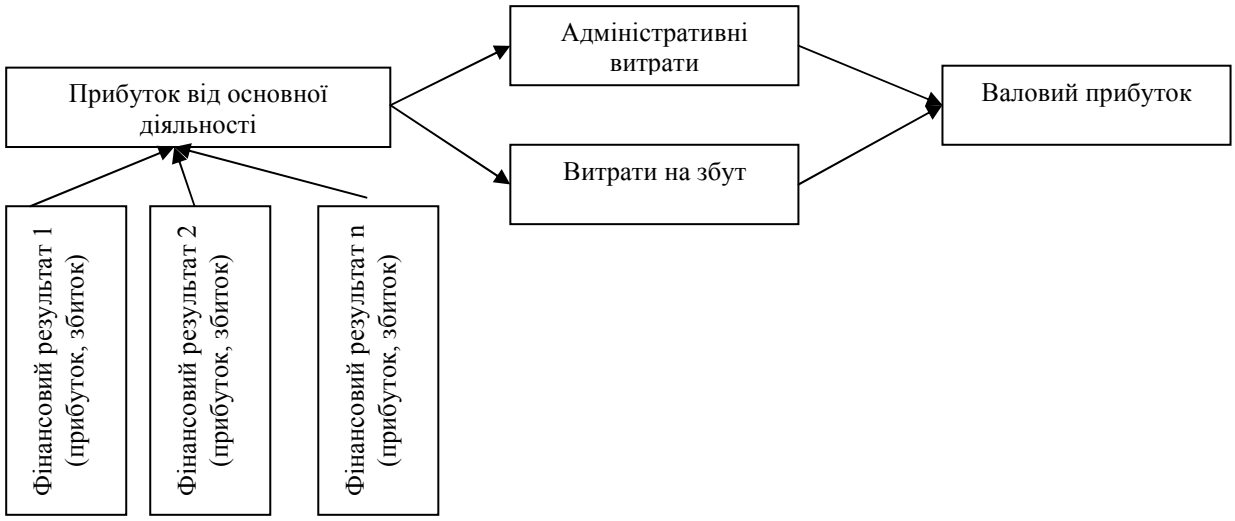

Рис. 1. Удосконалена схема формування валового прибутку підприємств в умовах ринкової економіки

Запропоновано визначати фінансовий результат основної діяльності як алгебраїчну суму фінансових результатів, отриманих від виробництва та реалізації продукції (виконання робіт, надання послуг) обраної номенклатури (асортименту), що визначає профіль та спеціалізацію підприємств (рис. 2).

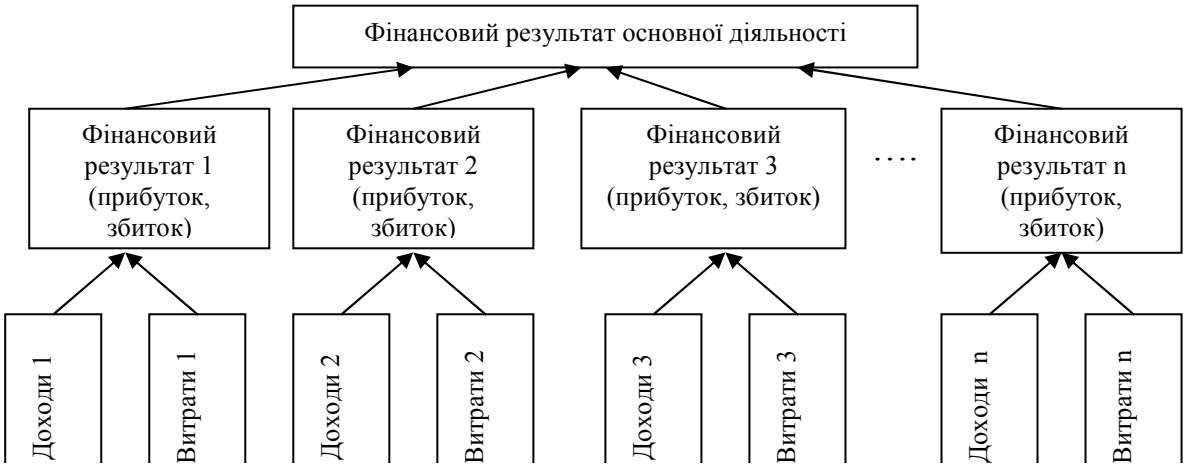

….

– – – …. –

Рис. 2. Формування фінансового результату основної діяльності підприємств

Визначення валового прибутку підприємств за пропонованою схемою створить підґрунтя для регулювання прибутковості й встановлення відповідальності функціональних керівників за рівнями, ланками та структурними підрозділами підприємств.

Прийняття апаратом управління підприємств рішення про припинення іншої операційної, фінансової, інвестиційної діяльності, у випадку збитковості останніх, залишає єдиний засіб для подальшого його функціонування – організацію основної діяльності. Рекомендовано її ефективність забезпечувати шляхом таких заходів: 1) оптимізації структури виробничої програми (відмова від неприбуткових видів основної діяльності й надання переваги прибутковим); 2) врегулювання витрат (пошук резервів зменшення собівартості реалізованої продукції, адміністративних і збутових витрат); 3) вибір цінової політики та методу ціноутворення.

Обґрунтовано доцільність оцінювання ефективності діяльності підприємств щодо формування прибутку проводити за трьома напрямками: а) оскільки прибуток виражає економічні відносини у процесі виробництва продукції, виконання робіт або надання послуг, то критерієм ефективності в цьому аспекті є оптимальне співвідношення засобів праці, предметів праці та затраченої праці; б) при дослідженні прибутку, який виражає фінансові відносини, ефективність діяльності щодо його формування на підприємствах варто характеризувати наявністю ефекту, який в умовах ринкової економіки представлений позитивним сальдо між доходами і витратами; в) критерієм ефективності діяльності щодо формування прибутку на підприємствах як результату соціальних процесів слід вважати показник рівня забезпечення добробуту суб’єктів ринкової економіки, які мають фінансово-господарські зв’язки з цим підприємством.

У другому розділі **„Практика формування прибутку підприємств в умовах ринкової економіки”** досліджено сучасні тенденції прибутку та прибутковості підприємств України, узагальнено прагматику формування прибутку підприємств, здійснено факторний аналіз та проведено оцінку ефективності діяльності підприємств щодо формування прибутку.

В результаті аналізу динаміки фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування в Україні виявлена негативна тенденція зменшення його обсягів із 70 108,6 млн. грн. у 2006 р. до 8 954,2 млн. грн. у 2008 р. Важливий позитивний вплив на формування загальної суми прибутку вітчизняних підприємств у 2007 р. (31 731,2 млн. грн. у 2007 р. проти 4 232,9 млн. грн. у 2006 р.) при значних темпах його зростання (749,6%,) забезпечили здійснення

операцій із нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям. Позитивна тенденція простежувалася у сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві, торгівлі, ремонті автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку, де зростання прибутку в 2007 р. склало 259,2% порівняно з 255,5% в 2006 р.

З'ясовано, що на формування прибутку від звичайної діяльності до оподаткування в Україні в 2007 р. мали вплив негативні фактори, зокрема значне зменшення отриманого прибутку в діяльності готелів та ресторанів, в охороні здоров'я і наданні соціальної допомоги, комунальних та індивідуальних послуг, в діяльності у сфері культури та спорту.

Виявлено позитивну тенденцію, яка спостерігалася в динаміці прибутку від звичайної діяльності до оподаткування підприємств України за видами промислової діяльності в 2007 р., та негативну тенденцію – в 2008 р., яка простежувалася у структурних змінах його формування (табл. 2).

Таблиця 2

Структура прибутку від звичайної діяльності до оподаткування підприємств України за видами промислової діяльності упродовж 2006-2008 рр.

Види економічної діяльності	Структура прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування, %					
	2006 р.		2007 р.		2008 р.	
	прибутки	збитки	прибутки	збитки	прибутки	збитки
Добувна	21,5	–	18,8	–	67,2	
Переробна	62,5	–	74,9	–	–	7,7
у тому числі: – виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	13,4	–	8,6	–	–	54,4
– легка промисловість	–	100,0	0,3	–	–	7,7
– целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	3,5	–	1,6	–	–	13,2
– виробництво коксу, продуктів нафтопереробки	2,8	–	3,4	–	–	17,0
– хімічна та нафтохімічна промисловість	6,3	–	5,4	–	2,1	–
– виробництво мінеральної продукції	5,8	–	7,6	–	2,0	–
– металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	59,7	–	36,3	–	21,6	–
– машинобудування	8,5	–	11,7	–	3,1	–
Виробництво і розподіл електроенергії, газу та води	16,0	–	6,3	–	4,0	–
Всього	100,0	100,0	100,0	0,0	100,0	100,0

Аналіз практики формування прибутку в переробній промисловості здійснено на основі даних підприємств молочної промисловості Хмельницької й Рівненської областей, які на загальнодержавному рівні у 2006–2007 рр. мали однакові частки у структурі прибутку від звичайної діяльності до оподаткування загалом по Україні (у 2006 р. – по 0,8%, у 2007 р. – по 0,6%). В 2008 р. частка промислових підприємств Хмельницької області забезпечувала 4,0% отриманого прибутку, а промислові підприємства Рівненської області, оскільки стали збитковими, здійснювали негативний вплив на формування прибутку в Україні.

Важливість валового прибутку, який відображає фінансовий результат основної діяльності та його вплив на забезпечення ефективної діяльності підприємств в умовах ринкової економіки, показано у табл. 3.

Таблиця 3

Показники чистого, валового, операційного прибутків і прибутку від звичайної діяльності підприємств молочної промисловості Хмельницької та Рівненської областей упродовж 2006-2008 рр.

Прибуток	Хмельницька область			Рівненська область		
	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	(227,5)	6665,3	10691,1	385,7	(1870,2)	(6949,2)
Валовий прибуток: – сума, тис. грн.; – частка чистого прибутку (збитку), %	 17706,5 (1,3)	 31218,3 21,4	 45181,6 23,7	 9315,2 4,1	 7215,2 (25,9)	 13139,3 (52,9)
Прибуток (збиток) від операційної діяльності: – сума, тис. грн.; – частка чистого прибутку (збитку), %	 1034,9 (22,0)	 9984,7 66,8	 16324,9 65,5	 5991,4 6,4	 2181,2 (85,7)	 (2989,5) (232,5)
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування: – сума, тис. грн.; – частка чистого прибутку (збитку), %	 657,5 (34,6)	 8637,4 77,2	 14701,3 72,7	 1495,7 25,8	 (1297,9) 144,1	 (5968,6) 116,4
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності: – сума, тис. грн.; – частка чистого прибутку (збитку), %	 (227,5) 100,0	 6665,3 100,0	 10691,1 100,0	 385,7 100,0	 (1870,2) 100,0	 (6949,2) 100,0

Негативно на формування прибутку підприємств молочної промисловості впливають адміністративні витрати й витрати на збут. Підраховано, що разом вказані витрати зменшили у 2008 р. прибуток від основної діяльності, одержаний підприємствами молочної промисловості Хмельницької області на 60,3%, та на 66,7% – Рівненської області. Доведено, що за відсутності науково обґрунтованої державної регуляторної політики, спрямованої на нормування величини вказаних витрат, власники і адміністрація підприємств зобов'язані здійснювати його самостійно, що впливатиме на формування прибутковості (збитковості).

За результатами факторного аналізу встановлено, що основним фактором впливу на формування валового прибутку підприємств молочної промисловості є структура виробничої програми. На основі визначених функціональних залежностей формування доходів та собівартості зі зміною обсягу натурального виробництва обраховано функцію формування валового прибутку підприємствами досліджуваних областей:

– для Хмельницької області:

$$15{,}7619 \cdot e^{0{,}0929\sqrt{t}} \cdot \left(1{,}0514 \cdot e^{0{,}0105\sqrt{t}} \cdot x^{0{,}8777} - x^{0{,}8801}\right) +$$
$$+32{,}4889 \cdot e^{0{,}0851\sqrt{t}} \cdot \left(2{,}1064 \cdot e^{0{,}0105\sqrt{t}} \cdot x^{0{,}8042} - x^{0{,}8102}\right) +$$
$$+3{,}6623 \cdot e^{0{,}0797\sqrt{t}} \cdot \left(1{,}0376 \cdot e^{0{,}0099\sqrt{t}} \cdot x^{0{,}8147} - x^{0{,}8148}\right);$$

– для Рівненської області:

$$10{,}6366 \cdot e^{0{,}0665\sqrt{t}} \cdot \left(1{,}0243 \cdot e^{0{,}0089\sqrt{t}} \cdot x_1^{0{,}926} - x_1^{0{,}9281}\right) +$$
$$+5{,}5695 \cdot e^{0{,}0944\sqrt{t}} \cdot \left(1{,}1083 \cdot e^{0{,}0069\sqrt{t}} \cdot x_2^{1{,}038} - x_2^{1{,}050}\right) +$$
$$+1{,}1993 \cdot e^{0{,}1099\sqrt{t}} \cdot \left(1{,}036 \cdot e^{0{,}008\sqrt{t}} \cdot x_3^{0{,}9434} - x_3^{0{,}9458}\right).$$

З'ясовано, що різновеликі значення вагових коефіцієнтів (10,6366 і 15,7619 – для прибутку від масла тваринного; 5,5695 і 32,4889 – для сиру жирного; 1,1993 і 3,6623 – для молока незбираного) свідчать про те, що при формуванні валового прибутку підприємств молочної промисловості Рівненської та Хмельницької областей у майбутньому існує необхідність надання переваги у структурі виробничої програми виробництву масла й сиру, оскільки вони характеризуються найбільшими ваговими коефіцієнтами.

У кожній складовій адитивних моделей наявні певні коефіцієнти перед значенням дохідної частини, за рахунок яких вона перевищує витратну частину (1,0243; 1,1083; 1,036 – для підприємств Рівненської області та 1,0514; 2,1064; 1,0376 – для підприємств Хмельницької області). Виявлена залежність актуалізувала важливість розробки ефективної цінової політики і врахування її при плануванні й максимізації валового прибутку підприємств, оскільки в іншому разі витрати можуть перевищувати доходи, бо значення показника степеня витратної частини у функції є більшим за значення показника степеня дохідної частини.

У третьому розділі **„Напрямки вдосконалення формування прибутку підприємств в умовах забезпечення стабілізації економічного розвитку"** окреслено напрямки застосування сучасних фінансово-економічних технологій формування прибутку підприємств та побудовано оптимізаційну модель формування валового прибутку підприємств молочної промисловості.

Констатовано, що однією з причин виникнення нестабільної ситуації на більшості вітчизняних підприємств є нерозробленість стратегії їхнього розвитку. Її ефективність, перш за все, зумовлюється тим, наскільки великим може бути розрив між стратегічним баченням і реальними можливостями підприємств.

Рекомендовано застосовувати горизонтальну координацію цілей, спрямовану на узгодження різних видів діяльності, що їх здійснюють підприємства, й вертикальну – спрямовану на координацію діяльності різних підрозділів, які забезпечують виробництво певного виду продукції.

З метою оптимізації структури виробничої програми для збиткових підприємств обґрунтовано необхідність проведення аналізу точки беззбитковості за допомогою сегментарного аналізу, який поєднує класичний економічний аналіз з основним його принципом поетапного розподілу і виявлення факторів впливу та маржинальний підхід, з виокремленням змінних і постійних витрат та визначення маржинального прибутку.

В умовах фінансової кризи для врегулювання витрат рекомендовано застосовувати метод нуль-базис-бюджетування, відмінність якого від традиційно застосовуваного підприємствами планування полягає в орієнтації на витрати попередніх періодів, які можуть бути невиправдано завищеними. У дисертації запропоновано використовувати порівняльний аналіз динаміки адміністративних витрат і витрат на збут з динамікою собівартості реалізованої продукції. Зазначено, що при прогнозуванні витрат підприємств в умовах фінансової кризи доцільно прийняти рішення про те, що сума приросту адміністративних витрат не має перевищувати абсолютне значення 1% приросту прогнозованої величини собівартості реалізованої продукції. Якщо ж на підприємствах передбачається скорочення виручки від реалізації продукції основної діяльності, що супроводжуватиметься зменшенням собівартості реалізованої продукції, то сума адміністративних та збутових витрат також має зменшитися на величину, яка дорівнює або перевищує абсолютне значення 1% зниження собівартості реалізованої продукції.

Наголошено на важливості планування формування прибутку на підприємствах, ефективність якого значною мірою залежить від правильності визначених завдань. Окреслення завдання можливе лише після проведеного детального аналізу попередньої діяльності й визначення його фінансового результату. Для підприємств, які за попередній період були збитковими, необхідним завданням має стати формування прибутку, а якщо підприємствами отримано прибуток, то завдання полягатиме у його максимізації.

Формуючи виробничу програму, менеджерам підприємств молочної промисловості слід враховувати, що в умовах ринкової економіки поряд з обмеженнями виробничою потужністю максимально можливих обсягів випуску продукції існують обмеження, які можуть впливати на оптимізацію асортименту продукції, зокрема обмеження щодо сировини.

У роботі звернуто увагу на те, що обмеження щодо сировини є важливим фактором у формуванні прибутку підприємств молочної промисловості не лише досліджуваних областей, а й України загалом. Це передусім, стосується не стільки відсутності достатнього обсягу обігових коштів для розрахунків з постачальниками сировини, скільки про відсутність на ринку постачальників, спроможних забезпечити підприємства сировиною в необхідних обсягах (у цьому разі основним видом сировини є молоко).

Встановлено, що в досліджуваних областях упродовж 2006–2008 р. спостерігалося скорочення частки сільськогосподарських підприємств в обсягах виробництва молока. За аналізований період частка господарств населення у виробництві молока зросла з 82,1% до 84,5% у Хмельницькій області, та з 86,8% до 89,4% в Рівненській області. У 2006 – 2008 рр. виявлено стабільну тенденцію до зменшення обсягів виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами й господарствами населення. Це призвело до зниження в 2007 р. у Хмельницькій області виробництва молока на 33,9 тис. т, а в 2008 р. порівняно з 2007 р. зменшення становило 49,9 тис. т. Аналогічна ситуація простежувалася і в Рівненській області, де скорочення за досліджувані періоди склало відповідно 2,7 та 27,7 тис. т.

Вказано, що для підприємств, виробництво яких орієнтоване на ринкове середовище, важливо проводити дослідження у сфері закупівлі ресурсів, наймання працівників і конкурентних змагань, мета яких полягає в отриманні результатів стратегічного аналізу становища підприємств й розробці стратегії маркетингу, основними завданнями якої мають бути вибір ринків збуту та формування цінової політики.

З метою визначення закономірностей впливу натуральних обсягів виробництва на формування валового прибутку підприємств молочної промисловості Хмельницької й Рівненської областей проведено кореляційно-регресійний аналіз (табл. 4).

Обґрунтування гранично допустимої динаміки обсягів натурального виробництва доцільно здійснювати з використанням математичного програмування. Для формулювання завдання математичного програмування встановлено, що керованими змінними є натуральні обсяги виробництва масла вершкового, сиру жирного та молока обробленого. Завдання набуває такого вигляду:

$$Z = c_1x_1 + c_2x_2 + c_3x_3 \quad \rightarrow \max,$$

де Z – абсолютне значення обсягу отримуваного прибутку;

x_1, x_2, x_3 – натуральні обсяги виробництва відповідно масла вершкового, сиру жирного і молока обробленого (тонн);

c_1, c_2, c_3 – прибуток від реалізації 1 т виробленої відповідної продукції.

Таблиця 4

Показники регресії щодо формування валового прибутку підприємств молочної промисловості Рівненської та Хмельницької областей для зміни на 1 т і на 1% упродовж 2006–2008 рр.

Вид продукції	Результативна змінна: валовий прибуток			
	зміна на 1 т		зміна на 1%	
	Хмельницька область	Рівненська область	Хмельницька область	Рівненська область
Обсяг виробництва масла вершкового	0,51***	0,08***	1017,86***	303,90***
Обсяг виробництва сиру жирного	0,99***	0,02**	897,02**	239,90**
Обсяг виробництва молока обробленого	0,89***	0,31***	1675,80***	446,70***
Константа	–1912,59***	–150,20	–24676,83***	–6983,30***
Кількість спостережень	36	36	36	36
Коефіцієнт детермінації	0,79	0,35	0,71	0,42

** – рівень статистичної значущості становить 5%.
*** – рівень статистичної значущості становить 1%.

Цільова функція для підприємств молочної промисловості набула такого вигляду:

– для Хмельницької області:

$Z = 1{,}14x_1 + 1{,}29x_2 + 0{,}13x_3 \rightarrow$ max;

– для Рівненської області:

$Z = 0{,}86x_1 + 1{,}05x_2 + 0{,}12x_3 \rightarrow$ max;

– для Хмельницької та Рівненської областей разом :

$Z = 1{,}08x_1 + 1{,}20x_2 + 0{,}13x_3 \rightarrow$ max.

Для завдання визначено такі обмеження:

1) натуральний обсяг виробництва за місяць не має бути меншим від середнього місячного обсягу виробництва у 2008 р., що здійснюється в межах можливої виробничої потужності. Обсяг виробництва в 2008 р. є найбільшим за весь період дослідження, тому за відсутності інформації про максимально допустиму потужність виробництва підприємствами молочної промисловості приймаємо його за максимально можливу виробничу потужність;

2) витрати, що супроводжуватимуть виробництво продукції, не можуть бути меншими за середні місячні витрати, яких зазнали підприємства у 2008 р.

Розв’язання оптимізаційного завдання здійснено за допомогою економетричного пакету Stata, в результаті чого визначено, що для підприємств молочної промисловості Хмельницької області завантаження на максимальну потужність виробництва масла вершкового та сирів жирних при певному заданому обсязі виробництва молока обробленого забезпечуватиме максимізацію обсягу валового прибутку.

При цьому вказано, що максимізації валового прибутку підприємств молочної промисловості Рівненської області сприятиме максимальне завантаження потужностей з виробництва сирів жирних.

ВИСНОВКИ

Проведене дисертаційне дослідження теоретичних аспектів прибутку та фінансових, організаційно-правових, управлінських засад і технологій його формування дало змогу окреслити напрямки подальшого вдосконалення цього процесу та сформулювати такі висновки:

1. Розглянуто теоретичні аспекти прибутку, зокрема узагальнено підходи представників як класичних, так і вітчизняних наукових шкіл до з'ясування його сутності. Рекомендовано досліджувати прибуток не лише як мету діяльності підприємств, а й як засіб задоволення інтересів, які поділено на п'ять груп: інтереси держави (отриманий прибуток на підприємстві – гарантія стабільного та своєчасного доходу до державного бюджету); суспільні інтереси (прибуток є джерелом фінансування благодійних акцій, надання спонсорської допомоги і меценатства); інтереси суб'єкта господарювання (прибуткові підприємства забезпечують високий рівень гудвілу (іміджу) підприємств на ринку, інвестиційної привабливості й підвищення рівня їхньої фінансової стійкості); інтереси співвласників (отриманий прибуток – джерело забезпечення достатку власників капіталу); інтереси трудового колективу (наявність прибутку на підприємствах для його персоналу є джерелом отримання додаткового доходу у формі матеріального заохочення).

2. Визнання прибутку як джерела задоволення інтересів держави, місцевих органів влади, суб'єктів господарювання, співвласників і трудового колективу зумовлює необхідність уточнення його функцій. Для доповнення оціночної та відтворювальної функцій прибутку виділено функцію економічної цінності, що слугує відображенням особливих економічних відносин, завдяки яким потреби й інтереси людини або групи людей переносяться на речі, предмети, інтелектуальні надбання і мають вартісну оцінку.

3. З'ясовано, що в управлінні формуванням прибутку в умовах ринкової економіки визначальним є рівень підприємств, які мають змогу самостійно визначати пріоритети та напрямки діяльності, а також планувати фінансові результати. Деталізовано елементи керуючої (суб'єкта) і керованої (об'єкта) підсистем управління формуванням прибутку підприємств. У складі керуючої підсистеми виділено такі складові, а саме: фінансова стратегія, тактика, фінансове прогнозування, планування, бюджетування, оперативне фінансове управління, фінансове регулювання, моніторинг, фінансовий аналіз, фінансовий контроль, аудит, контролінг, моделювання, стимулювання, підзвітність, відповідальність і координація. Керовану підсистему рекомендовано розглядати у складі прибутку від звичайної діяльності (прибутку виробництва (реалізації), валового прибутку, прибутку від операційної діяльності, прибутку від фінансової діяльності, прибутку від інвестиційної діяльності, іншого прибутку) та прибутку від надзвичайної діяльності.

4. З урахуванням затвердженого Національними стандартами бухгалтерського обліку порядку визначення чистого прибутку підприємств на основі Звіту про фінансові результати діяльності, формування прибутку підприємств проаналізовано як складний, взаємозумовлений і взаємозалежний багатоетапний процес з виділенням п'яти його етапів. Кожен з етапів можна розглядати як у складі єдиного процесу, так і окремо – як автономний та специфічний порядок

формування певного виду прибутку, орієнтований на задоволення інтересів окремих суб'єктів економічних відносин. Окреслена специфіка формування прибутку в ринковій економіці, що здійснюється поетапно, дала змогу систематизувати фактори впливу. Виокремлено фактори позитивного й негативного впливу на кожному з п'яти етапів визначення чистого прибутку підприємств на основі затвердженої Національними стандартами бухгалтерського обліку форми Звіту про фінансові результати.

5. Встановлено домінування формування валового прибутку як першого етапу в процесі формування чистого прибутку підприємств. Важливість цього етапу полягає в тому, що, по-перше, він відображає фінансові результати діяльності підприємств, яка характеризує їхню спеціалізацію, а по-друге, його результат є вихідною ланкою і базою для визначення фінансових результатів за іншими етапами, зокрема операційного прибутку, прибутку від звичайної діяльності й чистого прибутку підприємств. Запропоновано обчислення валового прибутку як різниці між прибутком основної діяльності підприємств (який є алгебраїчною сумою отриманих фінансових результатів від виробництва і реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг) й адміністративними та збутовими витратами.

6. Систематизовано технології формування прибутку з поділом їх на чотири види: виробничі, фінансово-економічні, інформаційно-правові й управлінські, які у сукупності забезпечать підприємству можливість перевищення доходів над витратами (прогнозованими, очікуваними, фактичними).

7. Обґрунтовано доцільність здійснення оцінки ефективності діяльності підприємств щодо формування їх прибутку за трьома напрямками. По-перше, оскільки прибуток закладається у виробництві, де в сучасних умовах, крім капіталу і праці, важливе значення має науково-технічний прогрес, то для оцінки ефективності варто використати модель Кобба–Дугласа–Тімбергена, яка повільне збільшення ресурсовіддачі в результаті дії науково-технічного прогресу відображає шляхом внесення експоненти в коефіцієнт нейтрального технологічного прогресу мультиплікативної функції. По-друге, оскільки прибуток з фінансової точки зору визначається як сальдо доходів та витрат, то критеріями ефективності в такому разі є: наявність позитивного сальдо (перевищення доходів над витратами); зростаюча динаміка позитивного сальдо; рівень рентабельності (прибутковості зазнаних витрат). По-третє, можна виділити показник рівня забезпечення добробуту суб'єктів ринкової економіки, оскільки прибуток є результатом соціальних відносин.

8. Проведено аналіз динаміки отриманого прибутку і прибутковості підприємств в Україні загалом та у Хмельницькій і Рівненській областях зокрема. З'ясовано, що у формуванні прибутку від звичайної діяльності до оподаткування вітчизняних підприємств найбільша частка належить промисловості. Подальше дослідження формування прибутку від звичайної діяльності до оподаткування промислових підприємств показало, що домінуючу позицію в Україні займає переробна промисловість, а саме виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів. Результати аналізу динаміки формування прибутку підприємств молочної промисловості Хмельницької й Рівненської областей підтверджують, що найважливішим етапом є формування валового прибутку. У його формуванні на підприємствах молочної промисловості Хмельницької та Рівненської областей за пріоритетністю виробництва продукції розміщено: сири жирні, масло вершкове і молоко оброблене.

9. Доведено необхідність проведення факторного аналізу з метою визначення факторів позитивного та негативного впливу на формування прибутку підприємств. Оцінити ступінь впливу на результативний показник кожного з визначених на основі факторного аналізу факторів варто за допомогою багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу. Виявлення факторів і встановлення ступеня їхнього впливу на результативну ознаку, що є базою для розробки прогнозу максимізації прибутку підприємств, рекомендовано здійснювати із застосуванням методів математичного програмування. За результатами проведеного факторного аналізу формування валового прибутку на досліджуваних підприємствах визначено два основних фактори: зміну обсягів виробництва (чистого доходу) й зміну рівня витрат на одиницю продукції. У процесі оцінювання індексу товарообороту з'ясовано, що формування чистого доходу підприємств відбувається під впливом як зміни ціни одиниці продукції, так і зміни обсягу натурального виробництва.

10. Розраховано прогнозні значення валового прибутку для підприємств молочної промисловості Хмельницької та Рівненської областей на основі визначеної оптимальної структури виробничої програми. Розв'язання оптимізаційного завдання здійснено за допомогою економетричного пакету Stata й при обмеженні як загального обсягу виробництва, так і загального обсягу витрат. Визначення оптимальної структури виробничої програми для збиткових підприємств запропоновано розпочинати з аналізу точки беззбитковості, яку слід обраховувати за допомогою сегментарного аналізу, на основі чого розроблено алгоритм розрахунку точки беззбитковості.

Викладені вище результати дослідження дають змогу поглибити теоретичні основи сутності й ролі прибутку в ринковій економіці, а застосування вітчизняними підприємствами обґрунтованих у дисертації практичних рекомендацій щодо напрямків вдосконалення формування прибутку забезпечить зростання їхньої прибутковості в умовах нестабільного ринкового середовища.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Кривицька О. Р. Теоретичні аспекти формування прибутку підприємств від фінансової та інвестиційної діяльності / О. Р. Кривицька // Збірник наукових праць. Вип. 2 / – Острог : Острозька академія, 2001. – С. 77–82.

2. Кривицька О. Р. Теоретична інтерпретація прибутку як економічної категорії / О. Р. Кривицька // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – 2003. – № 12. – С. 54–58.

3. Кривицька О. Р. Теоретико-організаційні засади фінансового менеджменту формування прибутку підприємства / О. Р. Кривицька // Проблеми трансформації соціально-економічної системи в Україні : зб. наук. праць. Вип. 5 / – Острог : Острозька академія, 2003. – С. 148–159.

4. Кривицька О. Р. Вплив ризиків на фінансові результати діяльності акціонерних товариств / О. Р. Кривицька // Проблеми трансформації соціально-економічної системи в Україні : зб. наук. праць. Вип. 6 / – Острог : Острозька академія, 2004. – С. 202–211.

5. Кривицька О. Р. Планування прибутку підприємства при визначенні стратегії його розвитку / О. Р. Кривицька // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 138–146.

6. Кривицька О. Р. Формування витрат на підприємстві / Л. М. Безгубенко, О. Р. Кривицька // Фінансова система України: становлення та розвиток : зб. наук. праць. Вип. 7, ч. 1 / – Острог : Острозька академія, 2005. – С. 256–265.

7. Кривицька О. Р. Роль доходів у формуванні прибутку підприємства / Л. М. Безгубенко, О. Р. Кривицька // Фінансова система України : зб. наук. праць. Вип. 9, ч. 2 /. – Острог : Острозька академія, 2007. – С. 291–299.

8. Кривицька О. Р. Критерії ефективності формування прибутку підприємств в умовах ринкової економіки / О. Р. Кривицька // Економіка і управління. – 2009. – № 1. – С. 98–103.

9. Кривицька О. Р. Формування прибутку підприємств в умовах ринкової економіки / О. Р. Кривицька // Фінансова система України : зб. наук. праць. Вип. 11 / – Острог : Острозька академія, 2009. – С. 281–288.

В інших виданнях:

1. Кривицька О. Р. Теорія стратегії в організації фінансового менеджменту на підприємстві / О. Р. Кривицька // Сучасні технології ведення бізнесу в Україні : матеріали І Всеукр. конф. студ. та аспірантів, (Київ, 25–27 квіт. 2002 р.) / – К.: Економіка і право, 2002. – С. 70–71.

2. Кривицька О. Р. Вплив ризиків на фінансові результати діяльності акціонерних товариств / О. Р. Кривицька // Стратегічні пріоритети розвитку регіонів у системі економічної політики в Україні : зб. наук. праць [за матеріалами XII Міжнар. наук.-практ. конф.]. Вип. II / – Чернівці : Чернів. торг.-екон. ін-т КНТЕУ, 2001. – С. 204–208.

3. Кривицька О. Р. Сучасні фінансово-правові технології формування прибутку підприємств / О. Р. Кривицька // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки : матеріали наук.-практ. конф., (Тернопіль, 16–17 жовт. 2008 р.) / відп. ред. С. І. Юрій. – Тернопіль : ТНЕУ, Екон. думка, 2008. – С. 138–140.

АНОТАЦІЯ

Кривицька О. Р. Формування прибутку підприємств у ринкових умовах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2010.

У дисертації проведено комплексне дослідження теорії та практики формування прибутку підприємств у ринкових умовах.

Розкрито економічну сутність прибутку, уточнено його роль, види і функції в умовах ринкової економіки. Досліджено особливості формування та визначення прибутку підприємств із введенням Національних стандартів бухгалтерського обліку.

Здійснено аналіз динаміки прибутку й прибутковості підприємств України. Визначено основні тенденції та фактори позитивного і негативного впливу на формування прибутку підприємств. Побудовано економіко-математичну модель для прогнозування доходу від реалізації продукції та собівартості реалізованої продукції з урахуванням зміни структури виробничої програми і фактора часу.

Доведено необхідність застосування сучасних фінансово-економічних технологій формування прибутку підприємств. Запропоновано оптимізаційну модель формування валового прибутку підприємств в умовах нестабільного ринкового середовища.

Ключові слова: прибуток, доходи, витрати, фінансовий результат, валовий прибуток, чистий прибуток, формування прибутку, рентабельність.

АННОТАЦИЯ

Кривицкая О. Р. Формирование прибыли предприятий в рыночных условиях. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2010.

В диссертации проведено комплексное исследование теории и практики формирования прибыли предприятий в условиях рыночной экономики.

На основе теоретического обобщения различных подходов к определению сущности прибыли и специфических особенностей внесено уточнение в трактовку экономической категории „прибыль” с учетом ее предназначения в рыночных условиях. Доказано необходимость переосмысления функций прибыли. Выделение функции экономической ценности в рыночных условиях позволит рассматривать прибыль не только в качестве цели деятельности, но средства обеспечения благосостояния владельцев авансированного капитала.

Проведен критический анализ точек зрения ученых относительно определения сущности понятия „формирование прибыли”. С учетом различных подходов экономистов приведено авторское определение данного понятия, базирующееся на выделении производственных, информационно-правовых, финансово-экономических и управленческих технологий. Выявлены особенности объекта и субъекта управления формированием прибыли предприятий в рыночных условиях.

В работе рассмотрен процесс формирования чистой прибыли предприятий в составе пяти взаимосвязанных этапов, каждый из которых может функционировать независимо друг от друга. Установлено важность и особенности в рыночных условиях первого этапа – формирования валовой прибыли.

Предложено оценку эффективности деятельности предприятий осуществлять в трех направлениях. Используя модель Кобба–Дугласа–Тимбергена, можно определить эффективность использования в производстве достижений научно-технического прогресса. Наличие позитивного сальдо доходов и затрат предприятия, а также его постоянное наращивание свидетельствуют о росте прибыли.

Осуществленный анализ динамики прибыли показал, что главным источником формирования прибыли в Украине в 2006–2008 г. была промышленная отрасль. Определено высокую долю перерабатывающей промышленности, в частности сферы питания в структуре формирования прибыли.

Результаты проведенного исследования формирования прибыли предприятий молочной промышленности Хмельницкой и Ровенской областей свидетельствуют о незначительной их доле

на макроэкономическом уровне. Намечены пути наращивания прибыли в части формирования валовой прибыли предприятиями молочной промышленности исследуемых областей.

Обоснованы перспективные направления уточнения структуры производственной программы, так как за результатами факторного анализа она является основным фактором влияния на формирование валовой прибыли. С помощью экономико-математического моделирования и эконометрических пакетов Eviews 4 и Stata разработано функцию зависимости чистого дохода и себестоимости производимой продукции от изменения объемов производства. При разработке функций учтен фактор времени, поскольку молочная промышленность – отрасль с сезонным характером производства.

В диссертации осуществлен прогноз валовой прибыли для предприятий молочной промышленности Хмельницкой и Ровенской областей с учетом структуры производственной программы. Решение оптимизационного задания осуществлено с помощью эконометрического пакета Stata при ограничении объемов производства и затрат. Оптимизацию структуры производства рекомендовано начинать с использования сегментарного анализа критического объема производства.

Ключевые слова: прибыль, доход, затраты, финансовый результат, валовая прибыль, чистая прибыль, формирование прибыли, рентабельность.

SUMMARY

Kryvyts'ka O. R. Shaping of the profit of enterprises in market environment. – Manuscript.

Thesis for obtaining the Scientific Degree of the Candidate of Economics in specility 08.00.08 – Money, finances and credit. – Ternopil' National University of Economics, Ternopil', 2010.

The dissertation deals with the complex investigation of theory and practice of shaping of the profit of enterprises in market environment.

Economic essence of profit is revealed, its role, types and functions in market environment are specified. There examined are the peculiarities of shaping and determining the profit of enterprises with National standards of Accounting put into operation.

The analysis of profit dynamics and profitableness of Ukrainian enterprises is conducted. There were determined the main tendencies and factors of positive and negative impact on shaping of the profit of enterprises. Economic and mathematical model to prognosticate the profit of products realization and production costs taking into account the changes in the structure of entertainment program and time factor was developed.

It was proved that it is necessary to apply modern financial and economic technologies to shape the profit of an entertainment. Optimizing model of shaping of enterprise gross profit in unstable market environment was suggested.

Key words: profit, income, expenses, financial performance, gross profit, clear profit, shaping of profit, profitability.